

Juryrapport Jenny Smelik-IBBY Prijs 2020

‘Het mogen toekennen van een prijs is altijd een groot voorrecht’, luidt de openingszin van het juryrapport van de Jenny Smelik-IBBY Prijs 2012. Vanzelfsprekend vindt ook de jury van de Jenny Smelik-IBBY Prijs 2020, bestaande uit Liesbeth ten Houten, Anne Klomberg, Eline Rottier, Susan Venings en ondergetekende, het mogen toekennen van de prijs een eervolle opdracht. Het onder de aandacht brengen van boeken ‘waarin culturele diversiteit een vanzelfsprekende rol speelt en waarin het beeld van de verschillende culturen opbouwend in plaats van problematiserend is’, zoals de doelstelling thans is geformuleerd, wordt volledig door de jury onderschreven. Toch roept de taak ook een enigszins ongemakkelijk gevoel op. Dat gevoel betreft het bestaan van de prijs. Moeten we niet concluderen dat het spijtig is dat de Jenny Smelik-IBBY Prijs, die in 1983 voor het eerst werd uitgereikt, nog steeds bestaat? Wijst de aanwezigheid van de prijs er niet op dat culturele diversiteit nog steeds geen natuurlijk fenomeen is binnen de jeugdliteratuur, dat wil zeggen een vanzelfsprekend verschijnsel dat inherent is aan een multiculturele ofwel diverse samenleving?

Vanuit verschillende hoeken wordt dit bevestigd. Zo haalt Mirjam Noorduijn in 2019 in een artikel in het tijdschrift *Lezen* een veelzeggend citaat aan van de Surinaams-Nederlandse dichter Sayonara Stutgard: ‘Als literatuur een weergave is van de werkelijkheid, wat vertelt het Nederlandse boekenaanbod ons dan? Ik besta niet. Of amper.’ Stutgard doelt daarmee op het feit dat ze pas op haar zesentwintigste een boek las waarin ze zichzelf herkende. Ze wijt dit aan het aanbod van boeken, dat naar haar idee de veelkleurige samenleving veel beter zou moeten weerspiegelen.¹ Sara Van den Bossche en Anne Klomberg zijn eenzelfde mening toegedaan. Zij schrijven in *Jeugdliteratuur door de lens van etnisch-culturele diversiteit* (2020): ‘Het merendeel van de Nederlandse jeugdboeken stelt de beleving en ervaring van witte personages centraal, terwijl het perspectief van personages van kleur vaak afwezig is of onderbelicht blijft.’²

Dergelijke constatering tonen aan dat diversiteit nog steeds niet vanzelfsprekend is binnen de jeugdliteratuur. Daarmee is ook het belang van de Jenny Smelik-IBBY Prijs in de huidige tijd evident. Met deze prijs kan immers bijgedragen worden aan een jeugdliteratuur met méér culturele verscheidenheid.

Gelukkig zijn er ook ontwikkelingen op het gebied van de jeugdliteratuur die erop wijzen dat er steeds meer oog komt voor het belang van diversiteit in boeken. De publicatie van Sara Van den Bossche en Anne Klomberg is daarvan een voorbeeld. Overtuigend laten zij zien hoe belangrijk het is dat boeken hun lezers ‘een waaier aan perspectieven op de werkelijkheid bieden’.³ En meer dan dat. Zij geven ook handvatten voor een cultuurkritische ontwikkeling bij jonge lezers.

¹ Mirjam Noorduijn, ‘Kijk met een open blik’, in: *Lezen*, 14 (2019), nr. 2, p. 4-6.

² Sara Van den Bossche en Anne Klomberg, *Jeugdliteratuur door de lens van etnisch-culturele diversiteit* (Utrecht 2020), p. 9.

³ Sara Van den Bossche en Anne Klomberg, *Jeugdliteratuur door de lens van etnisch-culturele diversiteit* (Utrecht 2020), p. 9.

Positief is ook dat de in 2019 aangestelde kinderboekenambassadeur Manon Sikkels bij haar activiteiten in deze functie diversiteit als speerpunt koos. Verder valt op dat in recensies van kinderboeken het aspect diversiteit steeds vaker aan een kritisch oog wordt onderworpen. En het is verheugend is dat het tijdens de Kinderboekenweek 2020 in grote oplage verspreide prentenboek *Tweeling!* van Mylo Freeman een onmiskenbaar breed en vooral ook verbindend cultureel perspectief biedt.

Het zijn ontwikkelingen die bijdragen aan een meerkleurig aanbod van kinderboeken, boeken waarin kinderen zichzelf kunnen herkennen en waarmee ze hun kijk op de wereld kunnen vergroten. Ook volwassenen die deze boeken in handen krijgen, kunnen er hun voordeel mee doen, bijvoorbeeld omdat de boeken aanknopingspunten bieden om thuis of op school met kinderen te praten over onderwerpen die te maken hebben met diversiteit.

Dit jaar zijn er 56 boeken ingezonden voor de Jenny Smelik-IBBY Prijs. Met veel plezier heeft de jury zich over deze boeken gebogen. Bij de beoordeling zijn verschillende criteria gehanteerd. Allereerst zijn de boeken beoordeeld op de wijze waarop diversiteit een rol speelt, een begrip dat door de jury breed is opgevat. Naast etnisch-culturele diversiteit is gekeken naar andere vormen van diversiteit, zoals gender en seksuele geaardheid. Andere selectiecriteria betroffen de literaire kwaliteiten van de ingezonden boeken, zoals uitwerking van het thema, karakterontwikkeling, perspectief en stijl. Wat die laatste betreft is bij de vertaalde boeken gelet op de kwaliteit van de vertaling. Bij geïllustreerde boeken is bij de beoordeling ook de aard en doelmatigheid van de illustraties betrokken. Alles bij elkaar was het juryleden een spannend en vooral ook boeiend proces, of zoals een van de juryleden treffend opmerkte: niks leukers dan over boeken praten.

Ten aanzien van het aanbod vielen enkele dingen op. Zo waren de Young Adult-boeken ruim vertegenwoordigd. Met name in deze categorie lijkt de representatie van culturele diversiteit goed op gang te komen. Op grond van de ingezonden boeken lijken categorieën als prentenboeken en serieboeken daarentegen bij deze ontwikkeling achter te blijven. Dit is zeker een aandachtspunt voor uitgevers. Een enkele keer was de jury verbaasd over een ingestuurd boek, of omdat diversiteit vrijwel geen rol speelde in het betreffende boek of omdat er sprake was van etnisch-culturele clichés en stereotypen, waarmee het boek ver afstond van de doelstelling van de Jenny Smelik-IBBY Prijs.

Na de eerste ronde in het juryberaad bleven zes boeken over, die vervolgens uitgebreid besproken zijn. Dit resulteerde in de toekenning van twee prijzen. Allereerst betreft dat een eervolle vermelding, die door de jury beschouwd wordt als een volwaardige tweede prijs.

Voor de eervolle vermelding van de Jenny Smelik-IBBY Prijs 2020 is gekozen voor een boek waarin alles klopt op het gebied van diversiteit. Het verhaal is geschreven vanuit het perspectief van een moslimjongen, wiens blik op de omgeving voor veel kinderen van kleur herkenbaar zal zijn. Ook laat het overtuigend het functioneren van een geïntegreerd en geëmancipeerd islamitisch gezin zien, waarbij in geen enkel opzicht sprake is van

stereotypen. Beschreven wordt hoe vooroordelen op school en in de buurt teniet worden gedaan dankzij de positieve opstelling van de verschillende gezinsleden en hoe zij bijdragen aan een vriendschappelijke omgang tussen buurt- en schoolgenoten. In samenhang daarmee is informatie over hun culturele achtergrond op natuurlijke wijze in het verhaal verwerkt. Verder is sprake van een voor een grote groep jonge lezers aantrekkelijke vormgeving en stijl, dat laatste mede dankzij het uitstekende werk van de vertaler. Hierdoor heeft het boek inmiddels zijn weg gevonden naar een breed publiek. Sterker, kinderen van een basisschool in de Amsterdamse Kinkerbuurt hebben naar aanleiding van hun positieve leeservaring bij dit boek uitgever gevraagd meer boeken te maken die gaan over ‘moslimkinderen, kinderen met een andere huidskleur, kinderen die geadopteerd zijn en stoere meiden’.⁴ Kortom, de leerlingen vragen uitdrukkelijk om vergelijkbare boeken waarin diversiteit een rol speelt. Een aanbeveling die de jury van harte onderschrijft. Het is dan ook met veel genoegen dat de jury aan *Planeet Omar : problemenmagneet* van Zanib Mian met illustraties van Nasaya Mafaridik en vertaald door Edward van de Vendel een eervolle vermelding toekent.

Hoe vanzelfsprekend kan of moet diversiteit zijn? Die vraag kwam aan de orde bij de definitieve bepaling van het winnende boek. Unaniem stelde de jury bij de beantwoording van die vraag vast dat diversiteit op een zo natuurlijk mogelijke manier in het boek aan de orde moet komen, en in feite niet expliciet moet worden benoemd. Zeker voor jonge kinderen is dat belangrijk, omdat dit het meest aansluit bij hun belevingswereld, een wereld waarin niets vreemd is. Dat geldt bijvoorbeeld voor verschillen in uiterlijk. Onderzoek heeft aangetoond dat heel jonge kinderen al kleuren kunnen onderscheiden, zo ook huidskleur.⁵ Van nature oordelen peuters en kleuters echter niet op basis van uiterlijk. In feite vinden peuters en kleuters alles normaal. Wanneer zij boeken krijgen aangeboden waarin dit ook het geval is, worden ze in hun natuurlijke blik bevestigd. Een blik die o zo belangrijk is voor een diverse samenleving, een blik die hoop geeft voor de toekomst.

Het winnende boek is zo’n boek. Het benoemt diversiteit niet, maar laat diversiteit als vanzelfsprekendheid zien, en wel in heel brede zin. Er is sprake van zowel etnisch-culturele diversiteit als genderdiversiteit. Daarbij is niet de tekst in de eerste plaats de drager, maar beeldschone, in alle opzichten krachtige prenten die een bij het verhaal passende warmte uitstralen en rijk zijn aan betekenisvolle details. De schaarse maar sterk geladen regels tekst, waarbij je soms je adem inhoudt, zijn ondersteunend en aanvullend. De combinatie van prenten en tekst vertelt dat alles mogelijk is. De hoofdpersoon, een klein donker jongetje dat onbevangen en vol vertrouwen de wereld tegemoet treedt, kan zich volledig vrij voelen en kan zonder mitsen en maren zichzelf zijn. Daarbij wordt hij bijgestaan door een volwassene, een oma zoals je elk kind toewenst. Een oma die niks raar vindt, maar haar kleinzoon helpt zijn diepste wens te realiseren. Overtuigend straalt het boek uit dat iedereen mag zijn wie of wat hij wil. Het is in de eerste plaats die bevrijdende kracht, die de jury heeft doen besluiten

⁴ Maria Streefkerk, ‘Kinderen van basisschool De Nautilus willen meer diversiteit in kinderboeken’, in: *Het Parool*, 26 januari 2020.

⁵ Bas Maliepaard, ‘De visuele boodschap van Mylo Freeman: natuurlijk kan een zwart meisje ook prinses zijn’, in: *Trouw*, 29 september 2020.

om de Jenny Smelik IBBY Prijs 2020 toe te kennen aan het door Loes Randazzo vertaalde prentenboek *Julian is een zeemeermin* van Jessica Love.

Liesbeth ten Houten

Anne Klomberg

Eline Rottier

Susan Venings

Janneke van der Veer (voorzitter)